

Nationaløkonomisk Forening.

I Foreningens Møde Fredagen den 1. Marts 1878 indledede Stiftsfysikus **Krebs** en Diskussion om

Jordejendommenes Fordeling i England og Danmark, særlig med Hensyn til Husmandsspørgsmaalet.

Indlederen fremdrog i sit Foredrag de Hovedpunkter, som han udførligere har behandlet i to Artikler i Nationaløkonomisk Tidsskrifts forrige og nærværende Hefte. Et Referat af Indledningsforedraget vil altsaa ikke være nødvendigt for Forstaaelsen af den følgende Diskussion; Læserne henvises til Artiklerne: «Jordudstykningsen og Industrien», i forrige Hefte B. 129 fg., og «Engelske Grundejere», i nærværende Hefte S. 193 fg.

Til Indledningsforedraget knyttede der sig følgende Diskussion:

Aleksis Petersen var i mange Punkter af en ganske anden Mening end den ærede Indleder, men skulde af dem kun fremdrage ét: Sagen Derby contra Bright. Indlederen havde opkastet det Spørgsmaal: «hvem kommer Sandheden nærmest: Bright, der paastaar, at England kun har 30 000 Landejendomsbesiddere, eller Lord Derby, der er tilbøjelig til at antage, at der findes c. 600 000 Ejere i England»? Og Indlederen havde besvaret dette Spørgsmaal saaledes: «aaenbart Lord Derby». Talerens Svar paa det opkastede Spørgsmaal maatte imidlertid lyde: «aaenbart Mr. Bright», — naar man opfattede Bright som om det nærmest havde været ham om at gjøre at

slaa fast, at Latifundievæsenet eksisterer i England efter en uhyre Maalestok, og naar man ved «Landejendomsbesidder» forstod en Mand, der var i Besiddelse af saa megen Jord, at han med Familie kunde leve deraf. — Indlederen havde anstillet den Beregning, at c. 330 000 af den Million Ejere, der findes opførte i den engelske ny «Domesday Book», maatte betragtes som Landejendomsbesiddere, og ifølge denne Beregning var Lord Derby altsaa kommen Sandheden en lille Smule nærmere end Mr. Bright. Men Taleren kunde ikke tillægge denne Beregning megen Betydning. Indlederen havde nemlig medregnet over 140 000 Ejere af rent mikroskopiske Jordstumper, — Folk om hvem der ikke kunde være Tale, at de skulde kunne leve af deres Jord. Mænd, der regnede under Paavirkning af Ønsket om at faa Tallet paa Jordejere saa højt som muligt i Vejret, anstillede overhovedet ofte Beregninger af en saadan Natur, at det — hvad en tysk Nationaløkonom havde bemærket — næsten var besynderligt, at de ikke fik alle Englændere opførte som nuværende eller fremtidige «Jordejere», da de dog vel alle tilsidst vilde komme til at eje en Grav. — Taleren henviste derefter til den Tale, det bekjendte Parlamentsmedlem G. J. Shaw-Lefevre, Præsident i det londonske «Statistical Society», d. 20. Novbr. 1877 havde holdt i dette lærde Selskab. Mr. Shaw-Lefevre havde her bemærket, at vel var, ifølge de seneste Optællinger, Total-Summen af saakaldte Landejere i de tre Lande, England, Skotland og Irland, 1 153 816; men af dem havde kun 301 378 over 1 Acre, o: over 0,73 Td. Land. Og udskille man af denne Gruppe dem, der ejede Huse og Byggegrunde, dem, der vare talte to eller flere Gange, samt jordejende Korporationer og velgjørende Institutioner, kunde den mest rundelige Beregning, *the most liberal estimate*, ikke drive Tallet paa Jordejere højere op end til knap 200 000, hvoraf 20 000 i Irland, under 10 000 i Skotland, og knap 170 000 i England. Men af Frankrigs 9 Millioner Familier var c. $\frac{2}{3}$ i Besiddelse af Jord; i Belgien og flere andre Lande var Forholdet ikke mindre gunstigt; i Schweiz, med noget over $\frac{1}{2}$ Million Familier, fandtes noget under $\frac{1}{2}$ Mill. Jordejere osv. I England, derimod, fandtes paa 26 Familier kun 1 jordejende

i Irland, et rent agerbrugende Land, 1 paa 52 Familier; og i Skotland var Forholdet endog saa ugunstigt, at paa 84 Familier kom kun 1 jordejende! Efter disse Oplysninger maatte det da siges, at den ny «Domesday Book» ikke i fjerneste Maade havde rokket ved den Kjendsgjerning, at i Storbritannien og Irland existerer Latifundievæsenet i aldeles enestaaende Dimensioner. Det var det, Mr. Bright i sin Tid havde gjort gjældende; denne hans Paastands Rigtighed var ikke Andet end bleven bekræftet ved den ny «Domesday Book». — Shaw-Lefevre havde saaledes reduceret Dr. Krebs Angivelse til det Halve. — fra c. 330 000 til knap 170 000 —; men ogsaa den engelske Statistikers Beregning var i Grunden for optimistisk. Han var nemlig gaaet ned til en saa lav Grænse som 1 Acre; men vilde man nøje sig med at gaa ned til 35 Tdr. Land, saa vilde man se, at omtr. $\frac{4}{5}$ af de talrige Ejere i Gruppen 1—100 Acres (226 000 Ejendomme med en gennemsnitlig Størrelse af kun c. 14 Td. Land) vilde udgaa af Opgivelsen af dem, der ere i Stand til at leve af deres Jord. Taleren skulde her gjøre opmærksom paa, at hvis Dr. Krebs havde Ret i, at en Værdiberegning — som Indlederen jo foretrak fremfor en Arealberegning — viste, at de mindre Ejendomme forrentede sig mindre godt pr. Acre end de større, — hvilket forøvrigt bestredes af kyndige Folk, — saa maatte Grænsen, for hvad der kunde betegnes som virkelige Landejendomsbesiddere, jo netop sættes saa meget højere. — Indlederen havde imidlertid — efter først at have undersøgt den ny Domesday Book's Resultater — erklæret, at hele denne Undersøgelse i Grunden var ligegyldig; det Væsentlige, erklærede Indlederen, var: Brugernes Antal; — Ejernes Tal var ganske uvæsentligt. Imod denne Opfattelse maatte der nedlægges Indsigelse, og naar Alt kom til Alt, vilde Indlederen selv næppe for Alvor fastholde den. I sin Artikel om Jordudstykningsen udtalte Indlederen, at under Selvejendomsbestræbelserne «ofredes Alt for Egoismen»: «hvor klinger ikke Jeget igjennem i Ordet Ejendom og endnu mere i Ordet Selvejendom; overalt hvor «jeg» og «mit» saaledes er det Enebestemmende og Afgjørende, maa og vil Samfundet gaa tilbage, fordi Ingen har en Tanke for dette, men kun for

sig selv; men med Samfundet synker Individet i Moral og Dygtighed» (S. 150). Hvad mente nu Indlederen med denne Udtalelse? Ønskede han al Selvejendom afskaffet? Nej, det gjorde han ikke; han var — trods den citerede Udtalelses stærkt socialistiske eller kommunistiske Farve — jo ikke Kommunist; han ønskede tværtimod Privatejendomsretten over Jorden — altsaa «Selvejendommen» — bevaret. Det, Indlederen bifaldt, var, at Jorden, saaledes som i England, samledes paa nogle faa Hænder. Men i Latifundielandene var Egoismen ikke mindre fremtrædende, men tværtimod langt værre, end i Landene med en nogenlunde ligelig Jordfordeling. Hvor Jorden var fordelt paa mange Hænder, dér kunde «Jeg'et» ikke saa stærkt «klinge igjennem», der vilde «Egoismen» ikke være saa stødende og fremtrædende; thi ved Siden af hvert «Jeg» stod der en stor Mængde andre «Jeg'er», og det lille «Jeg», det lille «Selv» vilde umuligt kun kunne «have Tanke for sig selv», da det bestandigt vilde blive mindet om, at der var Andre som maatte respekteres. Men i Latifundielandene stod der paa den ene Side et uhyre Flertal af Nuller, og paa den anden Side nogle ganske faa, knusende store «Selv'er», der baade vilde bilde sig og Andre ind, at de vare Alt, og som ganske sikkert «kun vilde have Tanke for sig selv». Under saadanne Forhold kunde der være Fare for, at «Individet vilde synke i Moral og Dygtighed». Dette mente Indlederen imidlertid ikke; Indlederen foretrak: paa den ene Side en talrig «besiddelsesløs Middelklasse» hos hvem «Samfundets Kundskab, Indsigt og Dygtighed ophobedes», og paa den anden Side en lille, for alle disse Dyder ganske blottet «Rigmandsklasse». Denne Fordeling tiltalte ikke Taleren; Spørgsmaalet om den hensigtsmæssigste Fordeling var jo et Stridsspørgsmaal. Men det burde ikke betragtes som noget Stridsspørgsmaal, det burde tværtimod fastslaas som noget Uomtvisteligt, at Ejernes Tal ikke var «uvæsenligt», men i allerhøjeste Grad væsenligt.

Efter en Replik af Stiftsfysikus **Krebs**, der fastholdt sine i de ovennævnte Artikler udviklede Anskuelser, gaves Ordet til

Overretssagfører **A. Hein**, der udtalte, at den Opsamling af kolossale Formuer paa enkelte Hænder, som netop fremkaldtes

ved de engelske Godsers overordentlige Størrelse, maatte ubetinget anses for alt Andet end heldig; og Hovedhjørnestenen for dette Forhold dannedes uden Tvivl af Intestalloven, hvis Ophævelse paa forskjellig Maade vilde modvirke det, — navnlig derved at Jordegods hyppigere vilde blive udbudt til Salg og derved nedbringes til en med Indtægten mere forholdsmæssig Pris, hvorved atter den til Besiddelse af Jordegods knyttede Anseelse vilde tabe sig. Hvad de danske Forhold angik kunde han ikke se nogen Nødvendighed for, at en Forøgelse af Husmændene skulde medføre en tilsvarende Forøgelse af Indsidderne; Indlederens Slutning fra den siden 1850 stedfundne betydelige Tilvæxt i Indsiddernes Antal oversaa, at denne var en naturlig Følge af Ophævelsen af den Bondestanden tidligere tildels paa hvilende Forpligtelse til at tage fast Tjeneste; ligesom det Samfundsonde, der efter Talerens Mening var Roden til alt Ondt for Arbejderstanden, nemlig den letsindige Indgaaelse af lidlige Ægteskaber, i de senere Tider fra Kjøbstæderne havde smittet Landet. Taleren haabede, at dette maatte være forbigaaende, thi ellers var al Hjælp unyttig. Om end en altfor stor Indsidderbefolkning ganske vist var uheldig, kunde Taleren derimod ikke erkjende det Samme om en talrig Husmandsstand, i hvert Fald havde vi nu den store Husmandsstand, og hvorledes man end dømte om det Heldige eller Uheldige heri, maatte der derfor gjøres Noget for at hjælpe den op. Taleren var enig med Indlederen i at Ulykken var den, at Husmandslodderne, der burde være de allerbedst drevne Jorder, tværtimod vare de slettest drevne. Grunden hertil burde dog næppe med Indlederen søges i Husmandens Ulyst til at arbejde for sig selv, hvilket stod i Strid med den stigende Uafhængighedslyst; men til en virkelig god det vil sige intensiv Spadedrift af Husmandslodderne udkrævedes der en forholdsvis stor Kapital, og denne savnede Husmanden. Det gjaldt derfor om at skaffe den flinke Husmand den fornødne Kapital, og Taleren havde derfor for flere Aar siden udarbejdet Planen til en Laanekasse for Husmænd; denne Plan, der havde vundet ansete og sagforstandige Mænds Bifald, havde han derefter i sin Tid indsendt til Arbejderkommissionen, hvor den, efter hvad han

troede at vide, havde mødt velvillig Modtagelse, og vel altsaa vilde blive Gjenstand for nærmere Drøftelse. Taleren skulde derfor her kun nævne, at Planen tilsigtede Støtte fra Sogneraadene som lokale Laanebestyrelser, og fra Staten, dels ved Fritagelse for alle Retsgebyrer og Afgifter, dels ved Hjælp til Tilvejebringelsen af de fornødne Kapitaler; endelig skulde han endnu nævne et Moment, som han tillagde ikke blot økonomisk men ogsaa moralsk Betydning, idet han havde anbefalet at drage Nytte af den mellem Arbejderne overfor de andre Samfundsklasser stedfindende Solidaritetsfølelse, derved at der paalagdes alle Laantagerne i t. Ex. samme Sogneraadskreds et begrænset solidarisk Ansvar for Laanene; de vilde da indbyrdes kontrollere og stimulere hinanden, idet den Enes Forsømmelighed blev Alles Tab.

Stiltsfysikus **Krebs** ønskede ikke Husmandsstanden afskaffet, men vilde blot ikke have den forøget ved kunstige Midler. Men han var ikke saa sangvinsk som den foregaaende Taler. Det vilde ikke være let, selv om man paa liberale Vilkaar gav Husmændene Tilskud, at faa dem til bedre at dyrke Husmandslodderne; thi de holdt ikke af at arbejde med Hakke og Spade. Det var næsten et ringeagtet Arbejde; det overlodes til Indsidderne. Forsøgene paa at faa Husmændene til at dyrke med Spaden mislykkedes. Taleren fastholdt, at i samme Grad som Husmandsklassen forøgedes, vilde Indsidderklassen forøges. — Den engelske Intestatarvelovs Ophævelse vilde ikke medføre saadanne Resultater, som den foregaaende Taler troede. At gaa over til den franske tvungne lige Deling vilde være et altfor stort Spring.

Kand. polit. **Rubin** støttede Aleksis Petersen i den Anskuelse, at den nye Domesday Book ikke havde afgivet noget Modbevis imod Latifundievæsenets kolossale Betydning i England og henviste bl. A. til Professor Conrads Behandling af dette Spørgsmaal. Naar Dr. Krebs mente, at Resultaterne af Statistiken ikke viste hen til en uheldig Fordeling af Jord i England, hang dette formentlig sammen med hans Forkærlighed for de engelske Klasseforhold i Almindelighed. — Taleren havde ikke forstaaet, paa hvilken Maade vi fra vort nuværende Agerbrugsstandpunkt

skulde naa til at blive et Industriland. Forbindelsen imellem de Anker, der vare rettede imod vore Landboforhold og den industrielle Fremtid, vi skulde efterstræbe, stod ham ikke klar, medmindre da at Meningen skulde være den, at vi skulde søge at skabe store Jorddrotter med uhyre Kapitaler, hvilke saa en gang i Tiden skulde sætte en Industri i Gang. Naar Dr. Krebs havde henledet Opmærksomheden paa den uheldige Indflydelse vore Landboforhold skulde have haft paa den nuværende Industri, ved at de mange ledige Arbejdskræfter paa Landet vare dragne til Byerne og derved havde skabt Tilstanden efter 1870, da var dette næppe rigtigt; thi de samme Betingelser (Forøgelsen af Husmandslodderne) vare jo tilstede længe før 1870 og maatte da ogsaa have vist lignende Virkninger længe forinden. Gangen i den industrielle Bevægelse efter 1870 havde jo, baade i Aktion og i Reaktion, været den samme hos os som i hele det øvrige Evropa; Tilstanden var ikke fremkaldt ved den ledige Arbejdskraft, men ved den ledige Kapital, og denne havde, her som overalt, dirigeret Arbejdskraften hen, hvor der var Brug for den; Landarbejderne havde ikke skabt den umaadelige Aktion i den industrielle Verden, men det var tværtimod denne, der havde tilkaldt Landbefolkningen til Byerne, for at tage den i Brug.

Stiftsfysikus **Krebs** bemærkede til Kand. Rubin, at Agerbruget først skulde have, hvad der tilkom det, — først da kunde vi begynde at tænke paa Industrien.

Kammerraad **Christensen** (Hørsholm) fremhævede, at Erfaringerne i Danmark talte imod den engelske Jordfordeling; de smaa Agerbrug havde næsten altid staaet sig i kritiske Tider, medens det gik galt med de store, og dette laa i, at de smaa Agerbrugere — selv om de ikke altid drev deres Gaarde saa rationelt som de store — vare bedre Økonomer. Det var ikke saa urigtig en Opfattelse, at de smaa Brug, der dreves af Familien selv, ofte vare bedre drevne end de større Brug, hvor der maatte have fremmed Hjælp. Og hvad særligt Mejeriet angik, saa kunde det i Virkeligheden drives ligesaa godt i det Smaa som i det Store; den sidste Mejeriudstilling havde jo ogsaa vidnet til Gunst for det lille Mejeri. Over-

hovedet talte Erfaringen i høj Grad for det lille Agerbrug. Erfaringen talte imod at nedlægge de smaa Ejendomme og sammenlægge dem til Mellemgaaarde, thi ingen Klasse Agerbrug var saa uheldigt stillet som den. I Skaane havde man et afskrækkende Exempel paa, hvad det førte til at nedlægge de smaa Gaarde, og lave store Forpagtninger; man havde ødelagt den menige Befolkning og ofte tillige ruineret Godsejerne. Naar Bønderne bleve hjulpe af Godsejerne paa samme Maade som de store Forpagtere blev det, vilde de kunne klare sig lige saa godt. Det vilde være meget farligt, om man slog fast, at det store Agerbrug var det, der forrentede sig bedst; det mindre Agerbrug holdt sig, medens det store gik itu. — Det vilde ikke være nok at skaffe Husmændene Kapital til en bedre Dyrkning af deres Jord; man maatte ogsaa lære dem, hvorledes de skulde bearbejde den. Skulde de hjælpes med Laan, vilde de smaa Sparekasser med deres Kjendskab til de stedlige og personlige Forhold kunne virke heldigere end en for Landet fælles Laanekasse. (Jfr. forøvrigt S. 219—233).

Stiftsfysikus **Krebs** sluttede Forhandlingerne med at bemærke, at han ikke havde villet foreslaa de engelske Landboforhold ligefrem overførte paa Danmark.

Paa Mødet optoges Kjøbmand, Sparekassedirektør **Madsen** i Faaborg til Medlem af Foreningen.
